

THE ELECTRONIC CURRICULUM - OPTIONS FOR USE IN GEOGRAPHIC AND ECONOMIC TRAINING

Abstract: The digitization of our everyday life is an extremely important factor that affects every sphere of life. This, of course, also applies to education, and for that reason the characteristics of a good school are heavily affected by it. Criteria that distinguish the good from ordinary school include - technological accessibility, promotion of creativity and creativity, equality between individuals, collaboration in the work process and promotion of digital literacy. Combined, these five criteria are a powerful tool for delivering the necessary skills of the 21st century - Collaboration, Communication, Critical Thinking, Creativity.

The current issue of the application of electronic textbooks in the context of the new legal framework in the Bulgarian education - a new Pre-school and School Education Act of the school year 2016-2017 and the relevant state standards for general education, curriculum, evaluation and respectively ORDINANCE No 10 of 19.12.2017 on cognitive books, textbooks and teaching aids are important for didactic and methodological analysis of resources used in geography and economics education from the 5th to ninth grade.

Electronic textbooks in geography and economics from the 5th to the 9th grade are other geographic information that, when properly applied, can lead to increased interest in the subject and facilitating the learning process. Despite the possibilities offered, e-textbooks are not used by geography and economics teachers in their immediate practice due to the necessary facilities, shortage of educational time, good computer competence and time for approbation of different versions of textbooks.

The purpose of the present study is to trace and analyze the geography of the world in the 8th grade and specifically the topic "Changing Face of the Earth - a lesson for activities using electronic resources", and to interpret some modern educational technologies and the application of electronic resources, also some didactic aspects of application of the electronic / multimedia textbook.

Author information:

Stela Dermendzhieva

Prof. PhD

University of Veliko Tarnovo

„St. st. Cyril and Methodius”

 Bulgaria

Semra Nejdet

PhD student

Konstantin Preslavski University of Shumen

✉ semra_nejdet@abv.bg

 Bulgaria

Keywords:

electronic textbook on Geography and economics, electronic textbooks in geography and economics from the 5th to the 9th grade, geography of the world in the 8th grade and specifically the topic "Changing Face of the Earth - a lesson for activities using electronic resources".

Въведение

Обучението по география и икономика е в пряка обвързаност с дидактическия подход към приложение на електронните образователни ресурси като източник на географска информация с акцент в процедурен (изграждане и внедряване на образователни средства) и психологически (въздействие върху основните субекти в процеса на обучение) аспект.

Цел на анализ е професионалната компетенция да се прилагат електронни образователни ресурси в обучението по география и икономика в съответствие на концепцията за изграждане на качествено нова образователна среда, включваща използването на дидактически средства в електронен формат във всеки от сегментите на дидактическата реалност (усвояване на ново учебно съдържание, формиране на умения, самоподготовка, контрол и самоконтрол).

Електронното обучение е стратегия, използваща значителен комплекс от дидактически технологии, технически средства и системи, подкрепящи формирането на знанията и усъвършенстването на уменията във време и контекст, дефинирани от учителя и/или от обучаемите.

Разработен е методически вариант на приложение на електронния учебник при тематичната единица „Променящият се лик на Земята“ – 8 клас.

Подготовката на дете за свят, който все още не съществува, не е лесна задача за който и да е преподавател. Учениците имат нужда да бъдат провокирани и вдъхновени. Те искат да си сътрудничат и да работят със своите връстници. Обичат технологиите и имат потребност да бъдат включени колкото се може повече в учебните им часове. Казано по-простичко, децата имат по-високи очаквания към образователната система, отколкото тя към тях.

Наред с вътрешните условия във връзка с единадесетото годишно членството на България в Европейския съюз и европредседателството на страната образователното законодателство е синхронизирано с общоевропейските норми и страната ни се подчинява на европейските директиви и се включва в международните инициативи, голяма част от които са насочени към подобряване качеството на образованието.

Училищата, които подготвят ефективно децата по отношение на необходимите компетенции на 21-ви век, се характеризират главно с едно качество, а именно иновативност. Иновативността в образованието може да бъде възприета по много различни начини, но със сигурност се отличава с няколко критерия, които гарантират качество на образователния процес.

Дигитализацията на ежедневието ни е изключително важен фактор, който оказва влияние на всяка една сфера от живота. Това, разбира се, се отнася и за образованието и поради тази причина характеристиките на едно добро училище са силно засегнати от нея. Критериите, които отличават доброто от обикновеното училище, включват – **технологична достъпност, насърчаване на креативността и творчеството, равенство между индивидите, колаборация в работния процес и поощряване на дигиталната грамотност**. В комбинация тези пет критерия са силен инструмент за предаване на необходимите умения на 21-ви век – Сътрудничество, Комуникация, Критично мислене, Творчество.

ТЕОРИЯ И МЕТОДОЛОГИЯ

Акцентът е върху възможностите за прилагането на електронни образователни ресурси в обучението по география и икономика в съответствие на концепцията за изграждане на качествено нова образователна среда, включваща използването на дидактически средства в електронен формат във всеки от сегментите на дидактическата реалност (усвояване на ново учебно съдържание, формиране на умения, самоподготовка, контрол и самоконтрол).

Целта на настоящата разработка е да проследи и анализира учебното съдържание по география на света в 8 клас и конкретно тематичната единица „Променящият се лик на Земята - (урок за дейности с използване на електронни ресурси) и да се интерпретират някои съвременни образователни технологии и прилагане на електронни ресурси, също и някои дидактически аспекти на приложение на електронния /мултимедиен учебник.

В зависимост от целите на конкретното изследване се определя подходът за анализиране на резултатите.

Целите на настоящото изследване са:

1) Анализ на националните стандарти, учебни програми за общообразователна подготовка по отношение на изискванията за възможността за прилагане на електронни образователни ресурси в обучението по география и икономика в 8 клас.

2) Да се проследи и анализира учебното съдържание по география и икономика на природата в 8 клас и опит за дидактическо ситуиране на приложение на електронния учебник при тематичната единица „Променящият се лик на Земята“ – 8 клас.

3) Да се интерпретират някои дидактически аспекти на приложение на електронния учебник по география и икономика в 8 клас.

4) Анализ на предимствата и недостатъците на електронните учебници, приложими по география и икономика;

6) Маркиране на възможности за включване на съвременни електронни ресурси в обучението по география и икономика..

Предмет на изследването са одобрените от МОН електронни учебници по география и икономика в 8 клас в целеви, съдържателен и процесуален план, които позволяват да се използват съвременните електронни образователни ресурси и възможностите за иновативно обучение.

Методика и инструментариумът на изследването.

- теоретичен анализ на литературата по проблема;
- анализ на учебната документация по темата, на дейността на учителя и учениците;
- системно-структурен анализ на учебното съдържание по темата;

Педагогическото изследване по темата се реализира с ученици и преподаватели в четири паралелки от 8 клас / 8 а – хуманитарни науки с интензивно изучаване на чужд език; 8 б и 8 в – природни науки без интензивно изучаване на чужд език ; 8 г – хардуерни и софтуерни науки с интензивно изучаване на чужд език в СУ „Васил Левски” град Дулово област Силистра . /в ПРИЛОЖЕНИЕ/.

Контент-анализ на учебното съдържание по география и икономика в 8 клас.

Обучението по география и икономика в VIII клас е насочено към придобиване на ключови компетентности чрез овладяване на знания, умения и отношения, свързани с природата на Земята, природноресурсния ѝ потенциал и устойчивото развитие на географското пространство. Продължава формирането на географската култура на учениците.

Учебната програма по география и икономика за VIII клас (общообразователна подготовка) включва като съдържание на курса на обучение: три области на компетентности: **Планетата Земя; География на природата; Географска информация**, които се реализират чрез две водещи теми и двадесет и една подтеми:

1. Тема Планетата Земя

- 1.1. Форма и размери на Земята
- 1.2. Движения на Земята

2. Тема География на природата

- 2.1. Геосферен строеж на системата Земя
- 2.2. Атмосфера – състав и строеж
- 2.3. Топлинен режим в атмосферата
- 2.4. Изпарение, влажност и валежи
- 2.5. Обща атмосферна циркулация. Циклони и антициклони
- 2.6. Климатообразуващи фактори. Климатични пояси и области
- 2.7. Хидросфера. Световен океан. Свойства на океанската и морската вода
- 2.8. Движения на океанската и морската вода. Вълни. Приливи и отливи. Движения на океанската и морската вода. Океански и морски течения
- 2.9. Води на сушата. Подземни води. Езера и блата. Ледници
- 2.10. Реки
- 2.11. Литосфера. Състав на земната кора. Тектоника на плочите
- 2.12. Ендогенни релефообразуващи процеси
- 2.13 – 2.14. Екзогенни процеси
- 2.15. Педосфера. Биосфера
- 2.16. Природни компоненти и природни комплекси. Природни зони
- 2.17. – 2.18. Природноресурсен потенциал на Земята
- 2.19. Глобални проблеми на съвременността

Целенасоченият анализ на основните теми, понятия и категории свързани със постигане на ключови компетентности чрез овладяване на знания, умения и отношения, свързани с природата на Земята, природноресурсния ѝ потенциал и устойчивото развитие на географското пространство може да се осъществи чрез обстоен преглед на действащата учебни програми и ДОС за учебно съдържание, както и одобрените от МОН учебници и учебни помагала.

При проведеното изследователско проучване в настоящия доклад са анализирани учебниците и учебните комплекти, които се използват в системата на училищното образование през учебната 2018/2019 година, утвърдени със Приложение № 1 към Заповед № РД 09-39/16.01.2018 г. на министъра на образованието и науката.

1. География и икономика /печатно издание с електронен вариант/. А. Попов и колектив. ИК „Анубис” ООД 2017 .
2. География и икономика /печатно издание с електронен вариант/. М. Русев и колектив „Архимед 2” ЕООД 2017
3. География и икономика /печатно издание с електронен вариант/. Р. Пенин и колектив „Булвест 2000” ООД 2017
4. География и икономика /печатно издание с електронен вариант/. С. Дерменджиева и колектив. „Просвета-София” АД 2017

Учебните комплекти по география и икономика за 8. клас включват:

1. Учебният комплект на издателство „Архимед” с автори М. Русев и колектив включва: учебник, тетрадки, книга за ученика, достъп до електронен вариант на учебника, електронен вариант на книгата за учителя
2. Учебният комплект на издателство ИК „Анубис” с автори А. Попов и колектив включва: учебник, е-учебник, книга за учителя.
3. Учебният комплект на издателство „Булвест 2000” с автори Р. Пенин и колектив включва: учебник, учебна тетрадка, е-учебник, книга за учителя.
4. Учебният комплект на издателство „Просвета” с автори С. Дерменджиева и колектив включва: учебник, е-учебник, работни листи, книга за учителя, атлас.

Част от съвременните образователни технологии са електронните учебници. Създаването на електронните учебници за СУ е наложено от необходимостта от използване на съвременните информационни технологии за обезпечаване на учебния процес с цел удовлетворяване на новите потребности на обучаемите и повишаване ефективността на обучението.

На Международния географски конгрес (IGC-2012), проведен в Кьолн на 26 – 30 август 2012 г., един от дискутираните въпроси е свързан с иновационното обучение (Innovative Learning – New and Traditional Media). Новите програмни продукти, използването на геопространствени технологии и online-карти позволяват да се допълнят традиционните карти и атласи чрез новите средства на обучение за развитие на пространственото мислене (Geographical Education, 2012). Иновационното обучение се реализира в нов вид среда: компютърно базирана учебна среда. Целта на нейното проектиране, съответстваща на социалните очаквания към образованието, е да подкрепи дидактически дизайна на интерактивно обучение по география, подходящо за субекти, чието първоначално ниво на знания е твърде променливо (Събева, 2015: 262 – 263). Ново предизвикателство пред съвременното географско образование е използването и на способностите на смарт - телефоните за реализиране на географски проучвания по отношение на позициониране и извличане на данни, за тяхното приемане като „комуникационно географско устройство“, както и използването на социалните мрежи за получаване на географска информация за света (Stoltman, 2012). Всички посочени възможности за прилагане на съвременни комуникационни технологии и електронни образователни ресурси в системата „Обучение по география“ могат да се материализират в електронните учебници от ново поколение. Електронните учебници се различават от традиционните по това, че в тяхното съдържание е заложена специфична система за ръководене на процесите на обучение, включваща средства за: управление на нелинейното структуриране; оптимизация на учебния материал; диагностика; корекция на процеса на усвояване; разклонена мрежа за обратна връзка. Поради тези причини електронните учебници имат специфична структура, която се състои от:

- съдържателна част;
- справочна система;
- система за методическа поддръжка;
- програмни педагогически средства;
- система за управление;
- система за контрол.

Електронните учебници са учебници, които са налични в цифров или електронен формат. Съдържанието на електронните учебници може да бъде достъпно на настолен компютър, лаптоп, преносими устройства, цифрови персонални асистенти (PDA - Personal Digital Assistant) или специални електронни платформи (напр. Sony, Kindle Reader), както и чрез уеб браузъри или електронни библиотеки (като iLibrary или ebrary). Електронни учебници могат да бъдат и в CD-ROM, DVD-ROM, или Portable Document Format (PDF) файлове. Те също могат да бъдат изтеглени от интернет. Електронни учебници понякога се наричат уеб-учебници, онлайн учебници или цифрови (дигитални) учебници. Електронните учебници са основен компонент на реформата в образованието, базирана на технологиите. Те могат да бъдат използвани в традиционното обучение лице в лице, онлайн курс или масивен отворен онлайн курс (МООС). Обикновено електронните учебници притежават едно и също съдържание и графично оформление, както печатните версии и са на разположение за уеб наблюдение или предоставят възможност за изтегляне на компютър [1].

При прилагане на електронни учебници в чист вид, или на учебници с елементи на електронни в обучението по география и икономика учителят трябва да се стреми да разнообразява методите на обучение с оглед постигане на ефективни крайни резултати. В процеса на търсене на оптималния баланс на системата от методи той трябва да се съобразява с наличието на ново поколение ученици, израснали в информационно общество и проявяващи нови потребности към крайните резултати на процеса на обучение като един от етапите на

обучението през целия живот. Това води до определени проблеми, които учителят трябва да решава независимо дали те се явяват част от стандарта на обучение. Други фактори, които трябва да отчита учителят по география и икономика при реализиране на обучение с електронен учебник, са свързани с:

- откритостта на съвременното информационно пространство и възможността за използване на разнообразни източници на информация;
- свободният избор на способи за изпълнение и форма на представяне на поставените географски задачи;
- гъвкавост и необходимост от бърза промяна на формулировката на отделните географски задачи и етапите на работа;
- ефективност на образователната практика, насочена към повишаване резултатите на отделните ученици при усвояване на стандарта;
- промяна във функциите на учителя, който се превръща във вдъхновител, организатор, консултант и оценител на самостоятелната работа на учениците. Същевременно учителят по география трябва да търси тези страни на процеса на обучение, преобразуването на които позволяват да се решат определени географски задачи (препратки към първоизточниците). За целта трябва да се познават елементите на системата на учебното съдържание; системата от методи, средства и форми на обучение; системата за контрол.

Друга насока за решаване на възможни бъдещи проблеми при работа с електронен учебник по география и икономика е тази, свързана с процеса на взаимодействие между учителя и учениците. Дейността би следвало да бъде съпроводена от коментар за възможните трудности при изпълнение на определени задачи; за вариативността при представяне на крайните резултати; познаване и представяне на максимален брой източници на географска информация; за предварително запознаване с изискуемия стандарт и посочване на конкретните критерии за количествено и качествено оценяване. Прилагането на електронни учебници в процеса на обучение при обвързване с обоснована методическа концепция позволява формиране и развитие на различни видове географски знания, умения и компетентности:

- теоретични знания за географските понятия, причинно-следствени връзки и закономерности чрез тяхното визуализиране и включване в интерактивни дейности;
- емпирични знания чрез формиране на географски представи и анализ на географски факти;
- методологични знания чрез изучаване на подходите на научното географско познание и алгоритмите за действие в конкретна ситуация;
- аксеологични знания чрез провокиране на конкретни оценъчни ситуации при използване на препратки към тестови задачи и презентации за реализиране на тренинг на учениците и рефлексия;
- умения за получаване на информация от различни източници под формата на допълнителни препратки и индивидуални тренинги, за интерпретиране и представяне на тази информация с помощта на компютърни програми и за генериране на нова информация чрез мултимедийните компоненти на електронния учебник;
- умения за формиране и развитие на критическо мислене чрез решаване на разнообразни тестови задачи с интерактивен характер;
- дигитална компетентност чрез работа с база данни и използване на навигация при решаване на тестови задачи;
- социална и гражданска компетентност за изразяване на мнение по актуални географски въпроси и начини на действие в географското пространство [2,3].

Електронните учебници на ИК „Анубис“ и издателство „Булвест 2000“ представляват дигитализиран вариант на книжното тяло на учебника обогатено с мултимедийни ресурси, като позволяват на учителите и учениците да се възползват от всички възможности на дигиталната среда. Електронният учебник на изд. „Булвест“ е допълнителен ресурс в обучението по география и икономика в 8. клас. Учебникът е онлайн базиран. Съдържа допълнителни ресурси: видеоматериали, снимки, презентации, интерактивни карти, схеми, задачи от различен тип и трудност, 3D анимации, връзки към Google, както и възможност за оценяване и проверка на знанията на учениците в реално време.

Електронният учебник на издателство „Просвета“ за 8. клас е на европейско ниво – с високо качество и модерна визия. Съдържа около 140 допълнителни ресурса, от които 41 са 3D анимации. В тях по изключително атрактивен начин учениците могат да видят отблизо някои природни обекти и за кратко време да разберат сложни природни процеси и явления. Повечето допълнителни ресурси са различни видове задачи – от затворен тип; с множествен отговор; за свързване; за подреждане на алгоритъм; за откриване на грешки в текст или допълване на

пропуснатото; за разпознаване на изображения. Платформата дава възможност за отчитане на резултата, като се показват верните, сгрешените или пропуснатите отговори, а при повторение на задачите дистракторите се разместват автоматично. Електронният учебник за 8. клас е универсален, защото може да се използва върху интерактивна дъска, на компютър, лаптоп, таблет или смартфон. Електронният учебник включва с образователна цел различни медийни формати, като текст, изображения, видеозапис, аудиозапис. Електронният учебник отговаря на изискванията към целта за създаване на електронни образователни ресурси. Електронният учебник и в частност 3D анимациите са в помощ на учителя по география и икономика при: усвояване на новото учебно съдържание; формиране на компетентности; самоподготовка; контрол и самоконтрол. Гъвкавият софтуер разпознава в страниците на учебника различните обекти, върху които трябва да се акцентира или да се увеличат, а иконите на допълнителните ресурси са обозначени с надписи, които показват съдържанието им. Позволява и преобразуване на географското знание за разположение на обекти, процеси и закономерности чрез конструктивна активност до изграждане, прилагане и усъвършенстване на умения и компетентности, което като атрибут в учебния процес дава възможност да се определи и прилагане на продуктивно-практически и дидактически технологии и методи на работа [5,6].

Дидактическите процедури в използването на електронен образователен ресурс от този тип създават условия по „интелигентен начин да се използва потенциалът на обучаващ и обучавани за формиране както на частно-предметно, така и на социалнозначимо познание”[7].

В настоящата разработка е направен опит за проследяване и анализиране на учебното съдържание по география на света в 8 клас и конкретно тематичната единица „Променящият се лик на Земята - (урок за дейности с използване на електронни ресурси), както и възможността да се интерпретират някои съвременни образователни технологии и приложение на електронни ресурси, интерпретация на иновативните образователни ресурси и дидактически аспекти на приложение на електронния /мултимедиен учебник.

В приложение са изведени възможността за прилагане на електронни ресурси в обучението по география и икономика в 8. клас при конкретни тематични единици и методически вариант за изучаване на темата „Променящият се лик на Земята - (урок за дейности с използване на електронни ресурси/мултимедиен/електронен учебник).

Заклучение

След направения обстоен анализ на приложението на електронните ресурси в обучението по география и икономика и конкретно електронните учебници по география и икономика в настоящата разработка се оформят водещи изводи:

1. Използването на електронните учебници по география и икономика от 5-ти до 9-ти клас представляват друга географска информация, която, когато се прилага правилно, може да доведе до повишен интерес към темата и улесняване на учебния процес.

Предимствата на приложението на електронните учебници са:

- лесно, интересно и точно представяне на съдържанието на учебния материал;
- лесно и бързо актуализиране на учебното съдържание;
- повишаване на възможността за самостоятелна работа и работа по групи;
- създаване на положителна мотивация у обучаемите за усвояване на учебното съдържание;
- насочване на обучаемите към дейности, които развиват мисленето, сравняването, обобщението, творчеството и т.н.

2. Въпреки предлаганите възможности, електронните учебници не се използват от учителите по география и икономика в тяхната непосредствена практика поради необходимите съоръжения, недостиг на образователно време, добра компютърна компетентност и време за апробиране на различни версии на учебниците.

3. В настоящата разработка е направен опит да се проследи и анализира учебното съдържание по география на света в 8 клас и конкретно тематичната единица „Променящият се лик на Земята- (урок за дейности с използване на електронни ресурси) и възможност да се интерпретират някои съвременни образователни технологии и прилагане на електронни ресурси, също и някои дидактически аспекти на приложение на електронния /мултимедиен учебник.

4. Чрез използването на правилния дидактически софтуер в обучението се реализират основни дидактически принципи като активност, гъвкавост, достъпност, нагледност, последователност, системност, свързване на теорията с практиката, възможност за индивидуален подход. Учебният материал може да се упражнява и повтаря неограничено, съобразно с интересите и възможностите на обучаемите.

5. В съвременния образователен процес най-често използвани са мултимедийните презентации и електронните учебници.

Наред с всички предимства не бива да се подминават и някои **недостатъци**.

- Много от създадените мултимедийни продукти не позволяват на аудиторията да контролира хода на информацията, а с това и да бъде по-активен участник в този своеобразен „диалог“. Представянето на информация с такива средства става по една предварително определена линия от съставителя. Като че ли обучаемият понякога е в пасивна позиция.
- Технологиите не бива в никакъв случай да изместват традиционното общуване с книгата. Учителят като педагог и професионалист трябва да следи за правилното им разпределение и постигането на баланс.
- Дори и сравнително добре модернизирани, не всички училища могат да си позволят закупуването на скъпата техника.
- Необходимост от време за апробация на различни варианти на електронни учебници по география и икономика.
- Обстойно и задълбочено анкетно проучване на учители и ученици като участници в съвременния образователен процес, както и водещи нагласи, мнения, потребност и трудности при използването на електронните учебници по география и икономика в 5-9 клас.

References:

1. Asenova, A., K Yotovska. Elektronnite uchebnitsi v sistemata na uchilishtното образование v Bulgariya – realnosti i perspektivi // *Spisanie na Sofiyskiya universitet za obrazovatelni izsledvaniya*, **2014/4**
2. Vladeva, R. Suvremenni aspekti na sistemata „Obuchenie po geografiya“. Shumen, UI „Episkop KonstantinPreslavski“,2016.
3. Vladeva, R. Elektronnite uchebnitsi po geografiya i ikonomika – resurs ili rakurs v protsesa na obuchenie.//*Sb. Chetvurta mezhdunarodna konferentsiya Geografski nauki i obrazovanie, Shumen, 2016*, s. 301–306.
4. Dermendzhieva, S. i dr. Urokut po geografiya. V.Turnovo, Univ. Izd. Sv.sv. Kiril i Metodiy, 2012.
5. Dermendzhieva, S. i dr. Uchebnik po geografiya i ikonomika za 8 klas (OOP) – khartien i elektronen, izd.”Prosveta”,2017.
6. Dermendzhieva, S. i dr. Kniga za uchitelya po geografiya i ikonomika za 8 klas, izd.”Prosveta”, 2017.
7. Subeva, P. „Elektronen model za obuchenie po geografiya i ikonomika v progimnazialen etap. V.Turnovo:IVIS, 2014 g.s.76.

**Теми и типове уроци с възможност за приложение на електронни ресурси
(Осми клас География и икономика учебник на изд. Просвета авт. проф. Стела
Дерменджиева и кол.)**

1. Форма и размери на Земята-урок за нови знания.
2. Движения на Земята-урок за нови знания.
3. Геосферен строеж на системата Земя-урок за нови знания.
4. Атмосфера – състав и строеж-урок за нови знания.
5. Изпарение, влажност и валежи-урок за нови знания.
6. Обща атмосферна циркулация циклони и антициклони-урок за нови знания.
- 6.1. Прогнозиране на времето-урок за дейности.
7. Движения на океанската и морската вода. Вълни. Приливи и отливи. Океански и морски течения-урок за нови знания.
8. Води на сушата.Подземни води-урок за нови знания.
9. Езера и блата. Ледници-урок за нови знания.
- 9.1.Природното могъщество на водата, без която не можем – урок за дейности.
- 9.2.Процеси в атмосферата и хидросферата – урок за обобщение.
- 9.3.Процеси в атмосферата и хидросферата – урок за контрол.
10. Литосфера. Състав на земната кора. Тектоника на плочите-урок за нови знания.
11. Ендогенни релефообразуващи процеси-урок за нови знания.
- 11.1.Природният драматизъм в моделирането на релефа – урок за дейности.
12. Екзогенни релефообразуващи процеси-урок за нови знания.
- 12.1.Променящият се лик на Земята – урок за дейности.**
13. Педосфера. Биосфера-урок за нови знания .
- 13.1. Процеси в литосферата, педосферата и биосферата. Природни комплекси – урок за контрол.
14. Природноресурсен потенциал на Земята-урок за нови знания.
15. Природноресурсният потенциал-предизвикателства пред усвояването с много неизвестни – урок за дейности.
16. Глобални проблеми на съвременността-урок за нови знания.

Приложение 2

Методическа разработка на урок

Раздел 2: География на природата

Тема: Променящият се лик на Земята

(урок за дейности с използване на електронни ресурси)

1. Компетентности като очаквани резултати от обучението

- 1.1. Характеризира екзогенните (външни земни сили) релефообразуващи процеси:
 - Същност;
 - Форми;
 - Териториално разпространение.
- 1.2. Разпознава екзогенни форми:
 - Свлачище;
 - Срутище;
 - Дюни;
 - Пролом;
 - Алувиална низина;
 - Пещера;
 - Циркус;
 - Коритовидна долина;
 - Прибойна ниша;
 - Пясъчна коса) по описание или изображение.

Нови понятия: изветряне; ерозия; екзарация; абразия; карстов процес; еоличен процес.

Ключови думи: екзогенните (външни земни сили) релефообразуващи процеси; екзогенни форми: Свлачище; Срутище; Дюни; Пролом; Алувиална низина; Пещера; Циркус; Коритовидна долина; Прибойна ниша; Пясъчна коса

Контекст и дейности за урочната единица: Групови и на индивидуални задачи за работа с различни източници – илюстрации, схеми; текст; мултимедийна презентация; колаж; анимации.

Методи и форми на оценяване по темата: Текущи оценки от практическо изпитване; тестови задачи; критерии за подготовка и защита на мултимедийна презентация; колаж; анимация; схеми; диаграми.

2. Област на компетентност: География на природата

3. Дейности за придобиване на ключовите компетентности, както и междупредметни връзки.

Ключови компетентности

3.1. Компетентности в областта на българския език

Дейности

Дефиниране, описване, определяне, обясняване, сравняване, разграничаване, групиране, характеризиране, анализиране на географски обекти, процеси и явления; изказване на обобщени изводи; оценяване значението на обекти, процеси, явления. Съставяне на текст (вкл. разширен план, научно съобщение, реферат, есе, колаж, мулт. презентация, анимация).

Ключови компетентности

3.2. Математически компетентности и основни компетентности в природните науки и технологиите

Дейности

Познаване на основни понятия, закономерности, процеси и явления; идентифициране и локализиране на географски обекти по карта, четене на географска карта. сравняване, разграничаване, разпознаване, групиране, характеризиране на географски обекти, процеси и явления, обобщаване на географска информация, даване на отговори, основани на доказателства и изводи; оценяване на значението на обекти, процеси, явления; изработване на схеми, таблици, карти, на елементарна прогноза за природните рискове.

Ключови компетентности

3.3. Дигитална компетентност

Дейности

Използване на ИКТ за търсене, събиране, интерпретиране, представяне и обмен на информация за изпълнение на конкретна задача. Използване на мултимедия за представяне на продукти от изпълнение на конкретна задача.

Ключови компетентности

3.4. Умения за учене

Дейности

Самонаблюдаване и наблюдаване на съучениците, упражняване на самоконтрол при изпълняване на дидактически и/или комуникативни задачи, както и при учене с цел определяне на собствените силни и слаби страни, на собствения стил на учене.

Ключови компетентности

3.5. Социални и граждански компетентности

Дейности

Разумно действие в различни житейски ситуации.

Ключови компетентности

3.6. Умения за подкрепа на устойчивото развитие и за здравословен начин на живот и спорт

Дейности

Осъзнаване на необходимостта от опазване на околната среда.

Дидактически средства:

1. Учебник по география и икономика за 8 клас. Електронен учебник.
2. Атлас по география и икономика за 8 клас.
3. Работни листи; мултимедия; постери; работна тетрадка.

II. Цели:

1. Знания:

1.1. Да се затвърдят и обобщят знанията за екзогенните (външни земни сили) релефообразуващи процеси: Същност; Форми; Териториално разпространение.

1.2. Да се затвърдят знанията за видовете екзогенните (външни земни сили) релефообразуващи процеси: изветряне; ерозия; екзарация; абразия; карстов процес; еоличен процес.

1.3. Разпознава екзогенни форми: Свлачище; Срутище; Дюни; Пролом; Алувиална низина; Пещера; Циркус; Коритовидна долина; Прибойна ниша; Пясъчна коса) по описание или изображение.

2. Умения за:

- 2.1. четене и анализ на графични и картинни изображения;
- 2.2. прилагане на усвоените зания за характеризиране на екзогенните (външни земни сили) релефообразуващи процеси;
- 2.3. формулиране на проблеми и предлагане на решения.
- 2.4. работа в екип;
- 2.5. подготвяне и представяне на мултимедийна презентация и анимации, колажи; схеми; графики; диаграми;
- 2.7. интерактивни методи и техники: игрови метод, мозъчна атака – графичен организатор „спрей-диаграма”, „паяжина”, решаване на казус, интерактивна система за четене чрез отбелязване – **INSERT**, проектна дейност - мултимедийна презентация, анкетиране и анкета.

III. Литература

1. научно-методическа
 - 1.1. **Дерменджиева, С.** и др. География и образование. Методика на обучението по география. I част. В.Търново, Унив. Изд. Св.св. Кирил и Методий, 2010.
 - 1.2. **Дерменджиева, С.** и др. Урокът по география. В.Търново, Унив. Изд. Св.св. Кирил и Методий, 2012.
2. учебни
 - 2.1. **Дерменджиева, С. и др.** Учебник по география и икономика за 8 клас (ООП) – хартиен и електронен, изд. „Просвета”, 2017.
 - 2.2. **Дерменджиева, С. и др.** Книга за учителя по география и икономика за 8 клас, изд. „Просвета”, 2017.
3. Нагледни
 - 3.1. Атлас по география и икономика за 8 клас.

Ход на урока

Клас	8
Тематична цялост	1 час.
Цели на урока	<p>Да знаят и затвърдят и обобщят знанията за екзогенните (външни земни сили) релефообразуващи процеси: Същност; Форми; Териториално разпространение.</p> <p>Да знаят за видовете екзогенните (външни земни сили) релефообразуващи процеси: изветряне; ерозия; екзарация; абразия; карстов процес; еоличен процес.</p> <p>Разпознава екзогенни форми: Свлачище; Срутище; Дюни; Пролом; Алувиална низина; Пещера; Циркус; Коритовидна долина; Прибойна ниша; Пясъчна коса) по описание или изображение.</p> <p>Да могат да:</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ работят с различни източници на информация – илюстрации от слайдове, схеми, диаграми; ❖ наблюдават, характеризират и сравняват; ❖ участват в дискусия; ❖ изразяват собствено мнение и позиция; ❖ работят в екип.
Област на компетентност	География на природата
Основни понятия	<p>Нови понятия: изветряне; ерозия; екзарация; абразия; карстов процес; еоличен процес.</p> <p>Ключови думи: екзогенните (външни земни сили) релефообразуващи процеси; екзогенни форми: Свлачище; Срутище; Дюни; Пролом; Алувиална низина; Пещера; Циркус; Коритовидна долина; Прибойна ниша; Пясъчна коса</p>

Модел на урока	Времетраене
Мотивационна фаза	10 мин.
Фаза на изложение	25 мин.
Фаза на затвърдяване	2 мин.
Фаза на диагностициране	3 мин.

Микроструктура Мезоструктура	Ход на урока и познавателни задачи	Макроструктура		
		Методи	Форми	Средства
<p>I етап. - 10 мин.</p> <p>1. Въведение</p> <p>1а. Насочване вниманието на учите (1 мин)</p> <p>1б. Проверка на домашна работа (5 мин)</p> <p>1 в. Припомняне на проблематиката. (1 мин)</p> <p>1 г. Преход към новата тема и мотивиране</p> <p>Интерактивна техника 1: Спрей-диаграма (3 мин)</p>	<p>УГИ: Поздрав. Проверка за отсъствия.</p> <p>Моля, пригответе за работа учебниците, раб. листи и тетрадките за работа в клас.</p> <p>Учениците представят информация за</p> <p>Схема 1 зад. 1 стр. 79 от учебника</p> <p>Устно 5 ученика представят информация.</p> <p>Припомняне на изученото в предходните часове.</p> <p>Да знаят и затвърдят и обобщят знанията за екзогенните (външни земни сили) релефообразуващи процеси: Същност; Форми; Териториално разпространение.</p> <p>Да знаят за видовете екзогенните (външни земни сили) релефообразуващи процеси: изветряне; ерозия; екзарация; абразия; карстов процес; еоличен процес.</p> <p>Разпознаване на екзогенни форми: Свлачище; Срутище; Дюни; Пролом; Алувиална низина; Пещера; Циркус; Коритовидна долина; Прибойна ниша; Пясъчна коса) по описание или изображение.</p> <p>В работните листи да допълнят пропуснатото в схемата за екзогенни релефообр. процеси.</p>	<p>Репродуктивен</p> <p>Индивидуален отговор на представител на групата</p> <p>учител</p> <p>Индивидуален отговор на представител на групата</p>	<p>Общокласна</p> <p>Индивидуален отговор на представител на групата</p>	<p>Учебник по геог и икономика за 8 клас</p> <p>Тетрадка за работа в клас</p> <p>Раб. листи</p> <p>слайдове</p> <p>РЛ</p>
<p>II етап. – 25 мин</p> <p>Разглеждане на новия материал</p> <p>Проблемен въпрос: Как се е променял външният образ на планетата, кои са причините и формите, които се образуват? Кои от тях са природни явления и кои са се формирали от човешката дейност?</p>	<p>Свободен текст от учителя.</p> <p>Променящият се лик на Земята</p> <p>Целта на днешния урок е да се затвърдят знанията:</p> <p>Да знаят и затвърдят и обобщят знанията за екзогенните (външни земни сили) релефообразуващи процеси: Същност; Форми; Териториално разпространение.</p> <p>Да знаят за видовете екзогенните (външни земни сили) релефообразуващи процеси: изветряне; ерозия; екзарация; абразия; карстов процес; еоличен процес.</p> <p>Разпознаване на екзогенни форми: Свлачище; Срутище; Дюни; Пролом;</p>		<p>Общокласна</p>	

<p>2а.Обявяване на новата тема</p> <p>А. В тематичен план</p> <p>Б. В съдържателен план</p> <p>В. В технологичен план: зад.2 стр.79</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ 5 екипа по 5,6 ученици (групиране и участие в даден екип по желание, разпределени са на дейностите; ➤ подготвяне на тематични слайдове; ➤ анимации ➤ рубрика: Интересно, любопитно; ➤ Рубрика: Въпрос, на който търсим отговор. ➤ Избор наговорител, презентатор) <p>Класът записва плана на урока в работните листи на предвиденото място.</p> <p>Интерактивна техника 2: Зад.4 стр.80 Създаване на колаж</p>	<p>Алувиална низина; Пещера; Циркус; Коритовидна долина; Прибойна ниша; Пясъчна коса) по описание или изображение.</p> <p>Дейностите ще представим чрез предварителна екипна работа за изготвяне и представяне на мултимедийна презентация и колаж, слайдове и анимации, работа с работни листи, съставяне на план на урока, умения за прилагане на интерактивни техники.</p> <p>Етапи: Последователност на дейностите и ред</p> <p>1. Всеки екип представя презентация с обем 5 тематични слайда, темите са разпределени предварително/изображения от зад.2 стр79, отговаря на поставените въпроси и задачи и на въпроса в последния слайд, който е за общокласна работа.</p> <p>Работят и с подготвени работни листи със задачи и въпроси, както и място за оформяне на плана на урока.</p> <p>Записване на заглавието на урока.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Анализ на фиг.1-12 зад.2 стр.79 - представяне на екипите - работа с учебника и работни листи - решаване и коментар на зад.3 и зад.5 стр.80 <p>1. Анализ на пътният знак от зад.4 стр.90 за какво предупреждава и за коя форма на релефа се отнася.</p> <p>2. Какъв пътен знак може да се подготви за всеки екзогенен процес и съответните форми на релефа.</p>	<p>Обяснително-Илюстративен</p> <p>Репрод</p> <p>Интерактивна техника</p> <p>Обяснително-Илюстративен</p> <p>Представяне на екипите</p>	<p>екипите презентират тем.слайдове и анимаци колажи</p> <p>Презентират на тем.слайдове</p> <p>Работа в работен лист</p>	<p>схеми, фигури анимации</p>
<p>III етап. (5 мин) Заклучителна част Затвърдяване на знанията</p> <p>3а.Поставяне на</p>	<p>Зад.7 стр.81</p> <ul style="list-style-type: none"> - Анализ на фиг.13-16 	<p>Частично-Търсещ</p>	<p>Общокласна</p>	

въпроси и задачи за повторение, систематизиране, затвърдяване (може и за домашна работа) (3 мин) 3б.Поставяне на домашна работа, оценяване . Указания за начина на изпълнение и представяне (2 мин)	- Подгответе кратко географско есе по фигурите и представете в колажи и анимации.	Интерактивен метод		
IV. Приключване на урока.	Постижения. Оценяване. Слабости. Пропуски. Трудности. Оценка на работата на учениците в часа. Учителят обявява приключването на урока.			

Критерии за оценка на практическа работа

ОТЛИЧЕН 	МНОГО ДОБЪР 	ДОБЪР 	СРЕДЕН 	СЛАБ
правилно реализирана учебна дейност във фактологично отоношение; няма допуснати грешки в оформлението	грешки при оформянето; несъществени неточности във фактологично отношение	Грешки в осмисляне същността на условието; фактологични неточности; небрежно оформление	Сериозни фактологични грешки; липса на навици за оформяне на такъв тип ученически продукт	Отсъствие на знания и умения за реализация на поставената задача; груби фактологични грешки; неразбиране същността на условието на поставената задача

Технически изисквания за подготовка и защита на мултимедийна презентация

1. Четлив текст

Размер /най-малко 24 pt/

Шрифт /за заглавия – несерифен шрифт, освен ако целта изисква друго/

Цвят – контрастиращ на фона

Разстояния между редовете – за предпочитане 1,5

2. Линии, форми, текстури, цветове

Привличане на вниманието

Подходящо съчетаване /избягвайте съчетаване жълто-зелено; оранжево-червено; синьо-зелено/

Усещане за цялостност

3. Графики, снимки, картинки

Подходяща роля

Подходящо форматиране /размери, рамки/

Подходящо разположение

4. Слайдове

Единен стил на оформление

На 1 слайд – 1 идея

Думи – 6 X 6

Всеки слайд – заглавие

Прости изречения

Отделяне на параграфите

Графики – с не-повече от 4 цвята

5. Представяне

Не четете /може да използвате малки картончета с кратки бележки/

Отбелязвайте всички основни моменти

Не навлизайте в прекалено много детайли

Опитвайте се да се движите

Гледайте слушателите си

Говорете ясно, бавно и естествено

Влезте в разговор с аудиторията си

Използвайте подходящи технически средства – проектор, дъска, флипчарт, материали за раздаване.

Критерии за оценка на презентацията

1. Съдържателни:

- научна достоверност на изложените факти и писмена грамотност – 3т.
- представеният проект трябва да съдържа елементи на индивидуализация – 3т
- избраното съдържание трябва така да бъде дозирано, че да е реално постижимо представянето му в рамките на зададените 10 минути – 3т

2. Технологични:

2.1.Задължителни елементи и естетическо оформление на презентацията:

В презентацията да е налице хармонично съчетание на текст, картинки, таблично и графично представяне на информацията, там където съдържанието позволява.

- висока степен на четивност на текста по отношение на размер, шрифт, съчетаване на шрифтове, цвят, фонове и пр. – 1т.
- качествени графични изображения, отговарящи на зададената тема – свалени от интернет или други източници – 1т.
- прецизно определяне на необходимото време и по желание задаване на автоматично прелистване – 1т.
- дозираност на елементите на всеки слайд – 1т.
- балансирана анимация на елементите на отделните слайдове – 1т.
- баланс, хармония и контраст между цветовете на фона и текста, както и другите елементи на презентацията – 1т.
- хармонично и балансирано разположение на компонентите върху слайда – 1т.
- подходящ и балансиран избор на дизайн на слайдовете на цялата презентация – 1т.

3. Презентиране на информацията

- синхронност при представянето: съчетаване на слово, средства за невербално общуване с аудиторията и технологията (компютъра) – 3т.
- обогатяване на информацията от екрана с допълнителни разяснения – 5т.
- управление на времето – 5т.

Система за оценяване на презентацията

Оценка	Слаб а	Средна	Добра	Много добра	Отлична
Точки	До 14	15-17	18 - 22	23 - 27	28 - 30